

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ІМЕНІ Г.Ф. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА**



ФІЛОЛОГІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

**Збірник наукових праць
студентства й наукової молоді**

2022-2023

Критерії відбору онлайн матеріалів для вивчення/навчання англійської мови <i>Лабковський Олександр</i>	40
Лінгвоаксіологічні особливості рецензії: узагальнення досвіду дослідження <i>Липовецька Світлана</i>	41
Особливості вживання іменників-юкстапозитів у текстах українських замовлянь <i>Мієнко Олена</i>	44
Тема голодомору в Україні (за романом Василя Барки «Жовтий князь») <i>Олещико Аліна</i>	51
Компліментарні висловлювання як засіб мотивації п'ятикласників в умовах НУШ <i>Паланська Ганна</i>	60
Редагування тексту як засіб формування мовної та мовленнєвої компетентності <i>Пишинська Влада</i>	64
Лексичні інновації коронавірусної доби <i>Плотнікова Тетяна</i>	66
«Гімназист і Біла Ворона» А. Кокотюхи як дитячий детектив <i>Радченко Яна</i>	67
Англіцизми та проблеми їх досліджень у сучасному українському мовознавстві <i>Ряполова Катерина</i>	70
Види вправ для розвитку усного мовлення на інтегрованому уроці української мови та літератури <i>Сергієнко Катерина</i>	72
Словесне відтворення почуття заздрості у творі «Дві московки» І.Нечуя-Левицького <i>Сідаш Катерина</i>	76
Вербалізатори почуття заздрості у художньому просторі творів І.Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» і «Микола Джеря» <i>Сідаш Катерина</i>	79

Сідаш Катерина

Харків, ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Наук. кер.: к. філол. н., доц. О.В. Ткач

Вербалізатори почуття заздрості у художньому просторі творів

І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» і «Микола Джеря»

Творчий доробок українського письменника Івана Нечуя-Левицького, котрий увійшов в історію української літератури як один із письменників-новаторів, є одним із досліджуваних у працях науковців М. Тарнавського, С. Єфремова, С. Хавруся, М. Грінченка, Є. Кротевича, а його твори – «Кайдашева сім'я» та «Микола Джеря» вивчаються в закладах загальної освіти.

Твори письменника досліджуються більшою мірою літературознавцями, проте вони є цінними джерелами вивчення та опису і для мовознавців, оскільки на їх сторінках можна простежити вираження почуття заздрості.

Заздрість – це одне з почуттів людини, яке присутнє в кожного. Із точки зору психології, заздрість розглядається, як емоція, але тільки у випадку ситуативного, скороминущого прояву. Якщо ж заздрість до якогось об'єкта стає стійкою, вона перетворюється на емоційну установку, тобто почуття [1].

Заздрість – негативна моральна якість людини, яка виявляється в переживанні ворожого почуття досади по відношенню до успіхів, благополуччя, щастя, матеріальної чи духовної переваги іншої людини чи групи людей. Заздрість нерідко виявляється в негативних бажаннях: бажання людини, якій заздять, невдач, принижень, нещастя. Іноді заздрісник вдається навіть до активних дій – наклепів тощо. Охоплена заздрістю людина часто апелює до соціальної справедливості, яка нерідко зводиться до зрівнялівки. Іноді заздрість відіграє і позитивну роль, стимулюючи активну діяльність людини [4].

Відповідно до філософської точки зору, то заздрість тлумачиться як негативне почуття, яке приводить до руйнації самої особистості й міжособистісних стосунків. Психологічний аналіз феномена заздрості свідчить про неоднорідність почуття.

Натомість у академічному тлумачному словнику української мови заздрість позиціонується із почуттям роздратування, досади, викликане якоюсь перевагою, вищістю, добробутом іншого. Саме такі почуття й описано у творі І. Нечуй-Левицького «Кайдашева сім'я».

Варто зазначити, що словники синонімів української мови не подають широкого синонімічного ряду до лексеми *заздрість*, тому в даному випадку потрібно звернутись до асоціацій, які викликає реакція «заздрість» у носіїв української мови. А саме, заздрість – це ревності; жадібність; байдужість; егоїзм; зарозумілість; жорстокість; бездушність; черствість; цинізм; постійне порівняння себе з кимось; залежність від чужого життя, чужих планів та мрій; ненависть до себе самого; своїх почуттів, бажань; небажання до самовдосконалення чи самореалізації [3].

У повісті «Кайдашева сім'я» письменник асоціює заздрість із зарозумілістю, і це можна простежити в таких мініконтекстах: *«До неї прилипла якась облесливість у розмові й повага до панів. Вона любила цілувати їх в руки, кланялись, підсолоджувала свою розмову з ними», «Кайдашиха зовсім спустила очі, запишалась, втерла губи хусточкою і посунулась на саме покуття»* [2].

В аналізованому тексті І. Нечуй-Левицького простежуємо, що заздрість Кайдашихи асоціюється з ревностями матері до дружини її сина: *«Держи руку за жінкою, а матері не можна буде далі в своїй хаті й слова промовити. Мотря молода, то нехай робить, а я вже стара, підтопталась. Мені можна й одпочити. А ти жінці не потурай, бо вона й над тобою далі коверзуватиме»* [2].

Фіксуємо в аналізованому творі І. Нечуй-Левицького асоціативний зв'язок заздрості з черствістю: *«Геть! – крикнула Кайдашиха. – Сама зумію*

насипать. Не ти напартолила. Сідай та запихайся! Мотря одійшла набік, згорнула руки й собі зітхнула» [2].

Варто також зазначити, що синонімом слова *попрікати*, *потурати* у творі «Кайдашева сім'я» є слово *цвікати*: « – То ти через свою дурну жінку будеш мені цвікати таке в вічі!» [2]. Подібне значення має і вислів *колоти очі*: « – То це ти мені колаш очі через свою жінку? – крикнула Кайдашиха, приступаючи до Карпа з другого боку» [2].

У мовній об'єктивації емоцій негативну моральну оцінку заздрості можуть посилювати супутні негативні почуття, а саме: злість, ненависть, злоба, злостивість, страх, острах, зловтіха, смуток, гнів. Наприклад: «Годі тобі, дочко, гніватись, – знов почав батько, – сідай та вечеряй, бо ти натопилась» [2], «Кайдашиха прикусила язика, але її розбирала злість» [2], «Ви самі до мене прийшли. – сказала Мотря трохи тихішим голосом, остерігаючись свекра» [2], «Дай сюди, кажу тобі! – крикнула на всю хату Кайдашиха, люта од злості» [2], «Молодиці стояли бліді, як смерть, і од злості ледве дихали» [2], «Сьогодні свята п'ятниця, а вони тебе, неначе на злість, тільки до гріха доводять» [2], «Обидві були люті, в обох очі блищали» [2], «Він не стільки забився об діл, як стривожився. Неповага од сина й сором перед своїми дітьми, і гнів, і злість» [2].

Синонімами до слова *смуток* можна вважати слово *туга*, *жаль*. Наприклад, в аналізованому художньому тексті: « – На його широкому блідому лобі, на його спущених віках лежала глибока, важка туга, лежав сором, перемішаний з жалем» [2], «Карпо, побивши батька, забув про те і нітрішки не жалкував, неначе він побив якого-небудь парубка в шинку» [2], «Мелашка осміхнулась, але якось жалібно глянула на Лавріна, вона неначе не дочула свекрушиного слова, хоч розкуштувала полин» [2].

До слова, цікавими у повістях є індивідуальні синоніми письменника, які використовуються для створення яскравих образів, передають світобачення автора, його індивідуальну манеру: «То був не жаль, не плач горя, а якийсь слізний крик, якесь море сліз... » [3], «Твої діти такі зміюки, як і ти. Наплодила

вовчєнят, то не пускай їх до моєї діжки» [2], «Молодиці перебрали язиком усіх дівчат на селі, пересудили й багатих, і бідних» [3].

Таким чином, на сторінках творів І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» та «Микола Джеря» можна знайти значну кількість вербалізаторів почуття заздрості, що виражені різними частинами мови, а саме : дієслово, іменник, прикметник.

Література

1. Набока І. Що таке заздрість з погляду психології. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/954754.html>
2. Нечуй-Левицький І. Кайдашева сім'я. URL : <https://www.ukrlib.com.ua/books /printit.php ?tid=907&page=15>
3. Ніколаєнко Л. Репрезентація емоції заздрості в українській мовній картині світу (аксіологічний аспект). URL : <file:///C:/Users/%D0%B9%D1%86%D1%83%D0%BA%D0%B5%D0%B5/Desktop/11834-Tekst%20artyku%C5%82u-11177-1-10-20200723.pdf>
4. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики : Словник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.

Сінько Олена

Харків, ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Наук. кер.: к. філол. н., доц. І.М. Каминін

Гендерна лінгвістика: передумови становлення

Мова в усі часи була найбільш яскравою характеристикою етносу. Історія гендерних досліджень у лінгвістиці має давню традицію та різний ступень інтенсивності досліджень. Перша згадка про фактор біологічної статі в мові відноситься до епохи Античності, коли почалося осмислення категорії граматичного роду, причиною якої вважалася споконвічна природна реальність – наявність людей різної статі.

Термін «гендер» та відповідне поняття були введені в соціальні науки в